

Büyük İskender ve Tarihçi Kallisthenes

Alexander the Great and the Historian Kallisthenes

Hacı ÇOBAN *

Öz:

Makedonya kralı büyük İskender eski çağ tarihinin en ilgi çeken karakterlerinden birisi olmuştur. Kral olan babası onun itina ile yetişmesi için dönemin en önemli öğretmen ve sofistlerini görevlendirmiştir. Bunlar arasında Aristoteles özel bir yer tutmaktadır. Çocukluğundan itibaren annesinin ve kendisini yetiştiren öğretmenlerinin etkisinde kalmıştır. Büyük İskender dostlarına karşı hep lütfkâr olmuş ve kendisine iyilik yapanları her zaman hatırlamıştır. Onun krallığı döneminde Makedonya krallığı kısa sürede Avrupa'dan Asya'ya kadar çok geniş topraklara hâkim olmuştur. Makedonya Kralı Büyük İskender'in kısa ve zaferlerle dolu hükümlanlığı sürecinde onunla birlikte olan komutan ve askerleri önemli bir yer tutmaktadır. Kendisi seferlere çıktığında aralarında tarihçilerin de olduğu pek çok bilim insanını yanında götürmüştür. Bu tarihçiler onun döneminde gerçekleşen olayların günümüze kadar gelmesinde önemli rol oynamışlardır. Bunlar arasında İskender ile birlikte Asya seferine çıkan Tarihçi Kallisthenes önemli bir yer tutmaktadır. Kendisi Kral İskender tarafından resmi tarihçi olarak görevlendirilmiş ve hem İskender'in hayatını hem de o dönem olanları ilk elden yazmıştır. Tarihçilik görevi yanında İskender'e yol, sofrada arkadaşlığı ve danışmanlık da yaptığı bilinmektedir. İskender ile birlikte sefere çıkması ve görüp yaşadıklarını bizzat yazması yazdıklarının kıymetini artırmaktadır. İskender gibi önemli bir impara-

* Hacı Çoban, Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Hacı.coban@Bozok.edu.tr, <https://Orcid.org/0000-0001-6464-9608>

torun etrafında dalkavukluk yapan çok sayıda insana rağmen ilim adamlığının verdiği duruşla hareket etmiş ve doğru bildiklerinden asla taviz vermemiştir. O bu duruşuyla gerektiğinde İskender'in bazı kararlarını bile eleştirmiş ve karşı çıkmıştır. Kallisthenes daha sonra da İskender'e ihanetle suçlanmıştır. İmparator tarafından etrafındakilerin de kışkırtmaları sonucunda yargılanmak üzere tutuklatılıp hapsedilmiştir.

Anahtar sözcükler: Büyük İskender, Tarihçi, Asya seferi, İhanet.

Abstract:

Alexander the Great, Macedonian king, has become one of the most interesting characters in ancient history. His father, the King, appointed the most important teachers and sophists of the time to help him grow up with care. Aristotle has a special place among them. Since his childhood, he has been influenced by his mother and teachers. He was always gracious to his friends and remembered those who did him a favor. During his ruling period, the kingdom of Macedonia soon dominated a vast territory from Europe to Asia. During the short and victorious reign of the King of Macedonia, Alexander the Great, his commanders and soldiers occupied an important place. When he went on expeditions, he took many scientists including historians with him. Those historians played an important role in reaching the events that had taken place during his time. The most important of those historians is Kallisthenes, who attended to Asian expedition with Alexander. He was commissioned by King Alexander as official historian and wrote both Alexander's life and what had happened at that time firsthand. In addition to his historian duty, he served as a road, table friend and consultant to Alexander. The fact that he went on an expedition with Alexander and wrote what he saw and experienced in the past has increased the value of his writings. While there were many hypocritical people around the Alexander, he acted as a scientist and did not compromise his true knowledge. With this stance, he even criticized and objected to the some decisions of Alexander when necessary. Later on, he was accused of betraying Alexander because of the instigations of the people around him. Thus he was arrested and imprisoned by the Emperor.

Keywords: Alexander the Great, Historian, Asian Campaign, Traechery.

Giriş:

Kallisthenes: M.Ö.370 yılında Yunanistan'ın Olynthos (Khalkidike) şehrinde doğmuştur. Annesi Hera Aristoteles'in kardeşinin kızıdır. Ünlü Filozof Aristoteles'in yeğeni olan Kallisthenes, Aristoteles'in yanında yetişmiştir. Aynı zamanda İskender'in yanında bulunması ve kendisine görevler verilmesinde de Aristoteles'in tavsiyesinin etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü İskender onu saray tarihçisi olarak görevlendirmiştir. Bu görevi kapsamında İskender ile birlikte doğu seferine katılmıştır(Plutarkhos 2007:74, İplikçioğlu 1997:368).

Genel olarak, Olynthuslu Kallisthenes'in, Aristoteles'in akrabası ve tarihçi olduğu, tarihle ilgili araştırmalarının aynı zamanda öğretmeni olan Aristoteles tarafından denetlendiği, onun iyi bir öğrencisi olduğu varsayılmaktadır (Bosworth1970:407).

İskender'in Hindistan'a kadar devam eden Asya seferinde yanında bulunan Kallisthenes, resmi görevinin yanında onun yakın arkadaşı da olmuştur. Panhellenizm politikasına karşı çıkan Yunanlılara karşı İskender'i savunmuştur. Eserlerinde İskender'i övmüştür. İskender'in Yunanlıların baş tanrıları Zeus'un oğlu olduğunu kabul ederek, Yunanlıların bu politikada onunla birlikte olmalarını kolaylaştırmıştır(Memiş 1993:22).

İskender tarafından Asya seferi sırasında resmi tarihçisi olarak görevlendirilen Kallisthenes aynı zamanda İskender'in dostu ve yakın arkadaşı ve danışmanı da olmuştur. Görev olarak tarihçiliğin gereklerini yerine getirip Asya seferini yazarken diğer bilimsel konularla da ilgilenmiştir. Kallisthenes Babil'de elde ettiği gözlemlerini Aristoteles'e göndererek Avrupa da gök bilimi hakkında bilgilerin gelişmesine katkı sağlamıştır. Aynı zamanda İskender ve zamanına dair yazdıklarıyla kendisinden sonra bu konularda yazılanlara başta Plutarkhos ve Arrianos olmak üzere kaynaklık etmiştir(Lendering 2009:84 ve202).

İskender'in yetişmesinde ve görev sürecinde ona hep filozoflar ve bilim adamları eşlik etmiştir. Aristoteles emekli olduktan sonra birçok bilim adamıyla birlikte Aristoteles'in yeğeni filozof ve tarihçi Olynthuslu Kallisthenes'te görevlendirilmiştir(Tarn1948:13).

Kallisthenes en eski İskender tarihçisidir. İskender'in Pers seferinin başından itibaren resmi tarihçi olarak ona eşlik etmiştir. Kallisthenes İskender ve liderlere erişimi olan deneyimli ve yetenekli bir yazar olmuştur. Pers savaşlarında en önemli görevi, İskender'in emrindeki Yunan askerlerini intikam savaşı için teşvik etmek olmuştur(Hill 2002:3,4).

Kallisthenes filozof Aristoteles'in büyük yeğeni ve meslektaşı, üretken ve çok yönlü bir yazar ve bilgin olarak bilinmektedir. Kallisthenes İskender'le Asya seferine tüm edebî becerilerini kullanarak özellikle onun başarılarını yüceltmek için kralın "resmî tarihçisi" olarak gitmiştir. İskender ve Asya seferinin resmi tarihçisi olarak İskender tarafından atanan Kallisthenes'in görevlerinden biri de kralın başarılarını kayıt altına almak ve de Yunanlıların fikirlerini olumlu yönde etki-

leyerek İskender'e tabi olmalarını sağlamaktır. Görevlerini büyük bir ustalıklı yapmıştır. Bu yaptıklarıyla İskender'i Anadolu ve Troa'da yalnızca yeni bir Aşil olarak değil, aynı zamanda ilahi kökenli ve doğüstü bir insan olarak da betimlemiştir(-Milns2006:233,234).

Kallisthenes, Olynthus'tan gelmiştir. Annesi, Aristo'nun ilk kuzeni olduğundan onun akrabası ve de öğrencisi olmuştur. Yetenekli ve eğitim adamı olarak birçok kitap yazmıştır. İskender tarafından davet edildiği ya da kendisi kayıtlarını yazmak amacıyla Asya seferine katılmak üzere kendi isteğiyle gönüllü geldiği söylenmiştir. Ancak sefer sırasında yazdığı eserini bitirememiştir(Prentice 1923 :74).

İskender ile Kalisthenes'in yakın arkadaş olmalarını sağlayan unsurlardan biri de her ikisinin de Aristoteles'in öğrencisi olmalarıdır. Bu yakınlık İskender tarafından onun kroniklerini yazmak için davet edilmesiyle pekişmiştir. Dostluk ilişkileri Kallisthenes'in inandırıcılığı sayesinde devam etmiştir. Cleitus olayında en yakın arkadaşını öldürmekten duyduğu pişmanlıkla yemek yemeyip hâlsiz düşen İskender, Kalisthenes'in güvenirliliğinin de etkisiyle bu durumdan vazgeçip normale dönmüştür(Foster2005:16).

Kallisthenes'in yazmış olduğu tarih kitabı, İskender'i övücü niteliktedir. Panhellenizm'e taraftar olmayan Yunanlılara karşı İskender'i bir kahraman olarak savunmuştur. Hindistan'a kadar İskender'i izleyen Kallisthenes, M.Ö. 327 yılında aralarında çıkan bir tartışma yüzünden İskender tarafından öldürülmüştür(O'Brien1992:85,Memiş1993:22).

Kallisthenes'in Eserleri:

Kallisthenes'in en temel eseri, M.Ö.386-356 yılları arasında konu alan ve M.Ö.365-346 yıllarına ilişkin bir de eki olan 10 kitaplık Hellen Tarihi (Hellenika)dir. M.Ö.4. yüzyıl Hellen tarihçilerinden Ephoros yazdığı dünya tarihi adlı eserinde Kallisthenes'in bu eserini kaynak olarak kullanmıştır. Kallisthenes'in ikinci eseri İskender tarihi (Alekeandru prakseis), olayları M.Ö.331 yılına kadar getiren, İskender'in Pers seferiyle ilgili ilk düzenli eserdir. Kallisthenes bu ikinci eserinde, İskender'e karşı kendi konumunu Akhilleus'a karşı Homeros'un konumuna benzetmiş ve kralın yaşamına olağanüstü bir nitelik vermiştir. Bu iki eserin dışında kökeni Hellenistik devre kadar giden, fakat Roma devrinde yaygın biçimini kazanan İskender Romanı adıyla bir tarihî roman olan eserde Kallisthenes'e atfedilmektedir. Kallisthenes'in eserlerinin hiç birisi zamanımıza bir bütün olarak ulaşamamış, sadece fragmanlar hâlinde ulaşabilmiştir(İplikçioğlu1997:56,354,368).

Olynthoslu Kallisthenes ve Aristoteles birlikte Pythia Oyunları'nı kazananların listesini yapmışlardır. Aynı zamanda Kutsal Savaş'la ilgili bir de monografi hazırlamıştır. Atarneoslu Hermeias için bir de kaside yazmıştır. Bu yazdıklarıyla tarih alanında ün yapmayı başarmıştır. İskender'in hükümranlılığı öncesi yazdığı en ünlü yapıtı, Hellenika'dır. Bu kitabında Kral Barış'ından Delphoi'nin Phokaia tarafından işgaline (M.Ö. 356) kadar geçen otuz yıllık süreyi içeren olayları anlatmıştır.

İskender ile ilgili ilk eseri, Deeds of Alexander, adını taşımaktadır. Resmi görevli olarak İskender ile birlikte Anadolu'ya geçen Kallisthenes, bu eserinde M.Ö.334 yılından M.Ö. yılında ölene kadar tanık olduğu önemli olayları yazmıştır. İskender imparatorluğunun ilk yarısı için yetkin bir kaynak olan bu eser İskender ve dönemi ile ilgili günümüze gelen anlatıların çoğunu etkilemiştir. Yazar burada İskender'e övgüler dizerek göklere çıkarmıştır. İskender dönemi saray geleneği adını verebileceğimiz yaşamı birinci elden anlatmıştır. Büyük oranda doğru, tutarlı ve birinci el bilgilerden oluşmaktadır. Daha sonraları içine ikinci el anlatılar katılmış olsa da eser son derece önemli bir kaynaktır(Bosworth 2005: 362,363).

Kallisthenes akrabası Aristoteles'in önerisi sayesinde İskender tarafından Asya seferinin başlangıcında saray tarihçisi olarak görevlendirilmiştir. Kutsal savaş üzerine bir kitap yazan üstün yetenekli bir yazar olan Kallisthenes'in yazdığı tarih kitapları önce İskender tarafından okunmuş daha sonra da Yunanistan'a gönderilmiştir. Yazdıklarıyla İskender'i yücelterek kralın beklentilerine cevap vermiş ve İskender efsanesinin yaratılmasına yardımcı olmuştur (Nawotka 2010 :292,293).

Aristo'nun yeğeni Kallisthenes İskender saltanatının ilk zamanlarına dair kralın gözü önünde ve onun düşünce ve eğilimlerine uygun olarak bir tarih yazmıştır. Ancak onun bu eseri İskender tarafından cezalandırılıp idama mahkûm edilmesi yüzünden bitirilememiştir(Mansel1999:521).

Makedonya Kralı İskender'in yanında tarihçi olarak bulunan Kallisthenes'e dayanılarak, II. yüzyılda kralın adını taşıyan bir kitap yazılmıştır. Çok büyük ilgi gören bu kitap Latince başta olmak üzere yakın Doğu'nun bütün dillerine çevrilmiştir. Kallisthenes'e atfedilen ve onun eseri sayılan bu kitabın Latince çevirisi Le Roman d'Alexandre (İskender'in Romanı) adıyla bilinen orta çağ Fransız edebiyatının büyük manzum destanına kaynak olmuştur. Bu ve benzeri romanlarda İskender daha çok bir cömertlik, hoşgörü örneği olarak, hovarda mizaçlı, harikulade bir kral olarak anlatılmıştır(Plutarkhos1980:166vd.).

Kallisthenes'e atfedilen eserlerden birisi de İskender Romanı (Bios Aleksondru tu Makedonos) adıyla bilinmektedir. İskender'in hayatını ve icraatlarını konu alan ve Makedonya kralının yakın çevresinde oluşan, kendisiyle ilgili birtakım kayıtlardan kaynaklanan roman biçiminde bir eserdir. Bu eser aşağı yukarı M.S.3.yy. da bir İskender Tarihi ile birleştirilerek roman biçimini kazanmış ve orta çağ yazarlarının İskender hakkındaki bilgileri ve hayranlığının kaynağını oluşturmuştur(İplikçiöğlü1997:366).

Kallisthenes ve İskender:

Büyük Filozof Aristoteles ile akrabalık ve talebelik ilişkisi olan Olynthoslu Kallisthenes Aristoteles tarafından İskender'e gönderilmiştir. Kallisthenes İskender ile birlikte, Makedonyalıların görecekle büyük işleri gelecek nesillerin insanlarına intikal ettirmek amacıyla doğuya Asya seferine gitmiştir. İskender'in yanına geliş amacını şöhret kazanmak değil, Kralı ünlü yapmaktır diye açıklamıştır. Eserinin günümüze kadar gelebilen parçalarında kralda tanrılık olduğu da dâhil

olmak üzere son derece övücü ve yüceltici bilgilere yer vermiştir. Bunlara örnek olmak üzere, Pamphilia yakınlarında İskender'in geçişini anlatırken, Denizin dalgaları, kralın önünde Proskynezi yapmak istiyormuş gibi yatışmıştı şeklinde ifadeler kullanmıştır. Bir başka seferde, Gaugamela meydan savaşından önce krala ellerini tanrılara doğru kaldırtmış; Eğer ben Zeus'un oğlu isem, ey tanrılar siz bana yardımcı olun ve Hellen davası lehinde karar verin diye dua etmesini istemiştir. Burada İskender'in soyunda tanrılık olduğu vurgusunu yapmıştır. Kallisthenes bilgisi, belagat kabiliyetleri, itidalli tavırları sayesinde askerî çevrelerde de itibar ve nüfuz kazanmıştır(Droysen1949:112,113).

Kallisthenes'in bizzat yazdıkları ve ona atfedilen eserlerde İskender için anlatılanlar Kallisthenes'in de yapmak istediği İskender'i yüceltmek istek ve amacına çok büyük katkı sağlamıştır.

Kallisthenes yazdıklarıyla İskender'i kahramanlaştırarak Aşil ile ilişkilendirmiş, Gordion düğümünün kesilmesi ve Pamfilya sahillerine geçiş gibi olayları ilahi vurgularla abartarak anlatmıştır. Yazdıkları yayınlanmadan önce mutlaka İskender'in onayından geçmiştir. İskender ile Kallisthenes'in arası kralın bazı Pers adetlerini kabul etmeye başlamasına kadar çok iyi devam etmiştir. Ancak İskender'in en azından resmi günlerde Perslilerle birlikte Yunanlı ve Makedonlardan da kendine secde etmelerini istemesi yani Proskinezi olayı ve buna Kallisthenes'in karşı çıkması İskender ile aralarının geri dönüşü olmayacak şekilde bozulmasına sebep olmuştur. Kallisthenes yaptığı zamansız muhalefet ile İskender'i proskinezi meselesinde geri adım atmaya zorlamıştır. Aynı zamanda İskender'in kendisine karşı düşmanlık beslemesine de sebep olmuştur(Hill2002:3,4 ve 99,100).

Kallisthenes ve diğerlerinin de etkilediği İskender Artık Makedonyalı Filip gibi bir insanın soyundan geldiğine inanmayıp tanrılar soyundan geldiğine inanmaya başlamış ve bunun sonucu olarak da kendisini tanrı olarak ilan ve kabul ettirmek iddiasıyla, herkesin kendisine tapınmasını istemiştir. Ancak bu uygulamaya Aristo'nun yeğeni ve aynı zamanda öğrencisi olan İskender'in yanında resmi tarihçi olarak bulunan filozof Kallisthenes karşı çıkmıştır. Bu yüzden İskender ile aralarında soğukluk başlamış ve daha sonra İskender tarafından acımasızca cezalandırılmıştır(Günaltay1987:61).

Kallisthenes ve İskender arasındaki ilişkinin bozulmasındaki olayların en önemlisi, İskender'in M.Ö.327 yılında Pers Proskinezi törenini Rum ve Makedonlara kabul ettirme girişimidir. Kallisthenes'in bu olay ile ortaya çıkan İskender'in tanrı olarak kabul edilmesi meselesine ve yapılacak törene açık sözlülükle karşı çıkmıştır. Açıkça yapılan bu muhalefet İskender'in onu terk etmesine neden olmuştur. Kallisthenes'in bu davranışı Makedonyalılar tarafından anında alkışlanıp kabul ve takdir görmüştür. Ancak İskender'in düşmanlığına vesile olmuştur(Milns2006:233).

Kallisthenes, İskender'in yanındaki diğer bilim adamlarından farklı özelliklere sahip olarak dikkat çekmiştir. Çok ağırbaşlı, vakur duruşu, iyi konuşması ve inandırıcılığı gençlerin ona saygı duymaları ve inanmalarına vesile olmuştur. Bu ve

benzeri özellikleri İskender'in yanında bulunan diğer filozoflar tarafından Kallisthenes'in sevilmemesine ve kıskanılmasına sebep olmuştur (Plutarkhos 1980:107,108 ve 2007:71vd.).

Aslında Kallisthenes çok ciddi, sert tutumlu ve bağımsız güçlü felsefi görüşlere sahiptir. Bu yapısıyla saraya uygun olmamasına rağmen İskender onu uzun süre tolere etmiştir. İskender için düşünülen Proskenezi uygulamasına açıkça muhalefet etmesini bile göz ardı etmek istemiş ve bu uygulamadan vazgeçmiştir. Ancak bu tutumları sonucunda İskender kendi görevlendirdiği saray tarihçisinden kurtulmak için uygun fırsat beklemiştir (Nawotka 2010: 292, 293).

İskender Kendisi için düzenlenen tapınma töreni Proskenezi uygulaması sırasında sofrada bulunan herkes sırasıyla kadehlerini içip İskender'e tapınmış ve o da onları öpmüştür. Sıra Kallisthenes'e geldiğinde içkiyi içmiş ancak tapınmadan İskender'i öpmek istemiştir. Bu sırada onun tapınmaya karşı olduğunu bilen İskender görmezden gelmek ve bu davranışının üstünü örtmek için yanındaki arkadaşlarından Hephastion ile konuşmaya başlamıştır. Ancak orada bulunanlar duruma müdahale ederek Kallisthenes'i İskender'e şikâyet ederek öpmesini engellemişlerdir. Bu durumda küçük düşürüldüğüne inanan İskender ve yanındakiler Kallisthenes'e kin duymaya başlamışlardır. Bunun sebebi de Kallisthenes'in kendi kaba hareketleri ve gereksiz konuşmaları olmuştur (Arrianos 2005:159,160).

İskender'in tanrı olarak kabul edilmesi için yapılan konuşmalar sırasında söz hakkı kendisine gelen Kallisthenes

“İnsanlara yakışan her şeref İskender'e layıktır, *ancak tanrılar ile insanlara gösterilen saygı arasında farklar vardır. Tanrılar için tapınaklar yapılır, ilahiler okunur, kurban kesilir, tanrılar yüksek yere konur ve onlara dokunulamaz. İnsanlara abartılı saygı gösterip layık olmadıkları yere çıkarmamalıdır. Tanrılara insanlarla aynı saygıyı gösterip onların seviyesine indirmek doğru değildir. İskender senden uğruna bu sefere kalkıştığın Hellas'ı unutmamamı isterim. Dönüşte Hellenleri sana tapınmaya zorlayacak mısın, yoksa sadece Makedonyalılara mı yaptıracaksın, sadece barbar geleneklerine uygun olarak saygı görmek mi isteyeceksin?”*

gibi sözler söylemiş, ardından daha önce tanrılık iddiasında bulunanların nasıl akıllarının başına getirildiğini örnekleyip İskender'inde başına böyle şeylerin gelebileceği imasında bulunmuştur. İskender bu sözleri dolayısıyla Kallisthenes'e çok kızmış ve Makedonyalıların tam istediği şekilde konuştuğu için de Makedonların bu tanrılaştırma olayından bahsetmelerini yasaklamıştır (Arrianos 2005: 158, 1159).

İskender için uygulamaya konulan Proskenezi töreninde bulunan ancak ritüeli uygulamayan Kallisthenes İskender tarafından önce görmezden gelinse de yanındakilerin müdahalesiyle onu öpmemiştir. Kallisthenes de “*Bir öpücükten mahrum olarak giderim.*” dese de bu durum İskender ile aralarının soğumasının önüne geçememiştir. İskender Makedonlara ve Yunanlılara kabul ettirmekte zorlandığı

Proskinezi prosedürüne katılması için onu ikna etmekten vazgeçip uygulamayı er-telemiştir(O'Brien1992:137).

Olyntoslu Kallisthenes bazen dengesiz hareketlere sahip bir insan olarak kar-şımıza çıkmaktadır. Kendisinin söylediği iddia edilen bazı sözleri ki bunlar; Ona göre İskender ve İskender'in başarıları sadece kendisine ve yazdığı tarih eserine bağlıdır. İskender'le gelme sebebi ünlü olmak değil, İskender'i ünlü yapmaktır. İskender'in tanrı olarak kabul edilmesi annesinin soyu hakkında uydurmalarla de-ğil, ancak kendisinin yazdıklarıyla mümkündür (Arrianos 2005: 156). Gibi uygun olmayan sözleriyle de dikkat çekmiştir.

İskender'in önünde Kallisthenes Makedonları öven bir konuşma yapar. Çok takdir edilen ve alkışlarla karşılanan konuşma sonunda İskender Kallisthenes'ten bu seferde Makedonyalıların eksiklikleri anlatmasını istemiştir. Bu isteğe olum-lu cevap veren Kallisthenes Makedonyalılar için resme diğer tarafından bakarak uzun bir eksiklikler listesi olan konuşma yapmıştır. Onun Makedonyalılara karşı nefret dolu konuşmasından sonra İskender'in ona kızgınlığı artmış, suçlanmasın-da ve Makedonların gözünde değerinin düşmesinde bu konuşma etkili olmuştur(-Foster2005:15,16).

Kallisthenes'in iyi bir hatip olması, iddialarını inandırıcı bir şekilde açıklaya-bilmesi, ordudaki gençlerin ona bağlanmasına ve onu sevmelerine sebep olmuş-tur. Bunu hazmedemeyen diğer sofistler ve İskender'in yanındakiler Kallisthenes'i hep kıskanmışlardır. Sonuç olarak da ordudaki hemşerilerini memleketine geri götürerek oraları kalkındırmak gibi gizli bir maksatla İskender'in yanına geldiği, dedikodularını çıkararak iftiralarda bulunmaya başlamışlardır. Birçok iftiralarla Kallisthenes'i İskender'in gözünden düşürmeye çalışmışlardır.

Gerçekten de filozofun İskender'le arası açılmıştır. Kral yanına çağırdığı zaman çoğunlukla gitmiyor ya da gitmek zorunda kalırsa pek konuşmadığı gibi orada ol-maktan sıkıldığını belli etmektedir. Kralın söylediklerini de tasdik eder şekilde başını bile sallamamaya başlamıştır. Bir gün İskender onun için "*Kendi hesabına bile akıllılık göstermeyen filozofu hiç sevmem*" (Plutarkhos1980:107) demiştir.

İskender ve arkadaşlarının bulunduğu yemek yenilen ve içki içilen kalabalık bir toplantıda, Kallisthenes'ten Makedonyalıları öven sözler söylemesi istenmiş filozof da güzel sözler bu isteği seve seve yerine getirmiştir. Oradaki herkes ayağa kalkarak alkışlamışlar ve başlarındaki yapraktan taçları çıkarıp ona doğru atarak memnu-niyetlerini belirtmişlerdir. İskender söz alarak «*Konuşmasına güzel bir noktadan başlayan kimse zahmet çekmeden güzel konuşabilir. Yalnız, sen şimdi asıl ustalığını göster de Makedonyalılar'ı kına ki kusurlarını öğrensinler, eksiklerini tamamlasın-lar, daha iyi birer insan olsunlar.*» demiştir. Kallisthenes de bunun üzerine Make-donyalıların gizli kusurlarını açık bir şekilde, mertçe saymaya ve onları yermeye başlamıştır. Bu konuşmalar Makedonyalıların Kallisthenes'e kızmalarına ve hatta ona karşı kin duymalarına vesile olmuştur. İskender de Kallisthenes'in bu konuş-malarıyla kolay konuşma ustalığını değil, ne kadar kötü düşünceli olduğunu açığa vurduğunu belirtmiştir. Bu konuşmalarının sonucunda gerçekleri gören İskender

de herkesi kendine tapındırmak isteğinden de vazgeçmiştir. Sonuçta Kallisthenes hem kendi hemşerileri Makedonyalıların hem de İskender'in gözünden düşerek onu sevmeyenlerin hedefe ulaşmalarına hizmet etmiştir(Plutarkhos1980:107vd. ve 2007:71vd.).

Kallisthenes'in tek suçu, sarayda etkili olan siyasi akıma muhalefet etmek olmuştur. Bu durum onu sevmeyen düşmanları tarafından çok iyi değerlendirilmiş ve onun arkadaşlarının ihanetini de fırsat bilerek, onun da suçlu olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Buna İskender de inandırılmıştır. Hayatına kastedilen kral bu duruma çok şiddetli tepki vererek bu işe karışanlar şiddetle cezalandırılırken muhalefetin en büyük destekçisi Kallisthenes'de mahkeme edilmeden acımasızca cezalandırılmış ve ortadan kaldırılmıştır (Boswort 2005: 150).

İskender ile Kallisthenes'in arasının açılmasını fırsat bilen İskender'in etrafındaki riyakârların da etkisiyle kompo teorileriyle ilişkilendirilen Kallisthenes M.Ö.327 yılında tutuklanmış ve muhtemelen idam edilmiştir(Hill2002:3,4 ve 99,100).

İkisinin aralarının açılmasından kısa bir süre sonra Kallisthenes, İskender'i öldürmek planları ve komplolarına dâhil edilmiştir. Kendisi bu suçlamaları reddetmesine rağmen tutuklanmış ve bir görüşe göre hemen idam edilmiş, diğer bir görüşe göre de hapis cezası sonucu ölmüştür. Kallisthenes'in kendi eylemleriyle ölümüne sebep olan olayları yarattığı dolayısıyla ölümünün de trajik-dramatik olduğu düşünülmektedir(Milns2006:233).

Kallisthenes'in açık sözlülüğü, kibirli oluşu abartılmıştır. Krala karşı suç işlediği ve de İskender'in proskinezi konusundaki son girişimine muhalefet etmesi, Makedonlar hakkında konuşmaları kötü niyetli kişiler tarafından abartılarak onun aleyhine kullanılmıştır. Kimi araştırmacılara göre M.Ö. 327 yılına gelindiğinde Kallisthenes çarşıya gerilmiştir (Colins 2012: 8,9).

Kallisthenes'in nasıl öldüğü konusunda başta İskender tarafından astırıldığı, bundan farklı olarak da sonra yargılanmak üzere zincire vurulup hapsedildiği ve burada hastalıktan öldüğü şeklinde iki görüş daha çok anlatılmıştır.

Kallisthenes, tutuklandıktan sonra, zincire vurulmuş olarak yedi ay hapiste kalmıştır. Verilen karara göre, İskender'in önünde Kral Meclisi'nce yargılanması kararlaştırılmıştır. Ancak İskender Hindistan seferine çıkacağından yargılama dönüştürülmesi ertelenmiş ve hapsedilmiştir. İskender Hindistan seferinde yaralandığı için, filozof Kallisthenes'in yargılanması ertelenmiştir. Bu sırada hapis yattığı yerde bir deri hastalığına tutulmuş ve çok şişmanlamış ve yargılama yapılamadan hastalıktan ölmüştür(Plutarkhos1980:111).

Khare's'e göre Aristoteles'in yanında yetişen ve kendisi de ünlü bir filozof olan Kallisthenes hapis hayatı uzadığından burada çok şişmanlamış ve bir deri hastalığına yakalanarak ölmüştür(Plutarkhos2007:74). Kallisthenes M.Ö.327 yılı başlarında tutuklanmış ve yaklaşık yedi ay tutuklu kaldıktan sonra ölmüştür(-Bosworth1970:411). Kallisthenes sefer sırasında yazdığı eserini bitirememiştir.

Çünkü yaklaşık M.Ö.327 yılında sefer devam ederken İskender'in emriyle tutuklanmış ve eserini tamamlayamadan hapisanede ölmüştür(Prentice1923:74).

Kallisthenes'in hapsedilmesi ve infaz edilmesi modern tarihçiler tarafından olumsuz bir etkiye sahiptir. Çünkü o İskender'in keşif gezisinde çok değerli bir görgü tanığı olarak bulunmuştur. Daha sonraki yazarların çoğunluğunun kullandığı İskender ile ilgili birinci elden tarihi kaynak olan eseri de yarım kalmıştır. Kallisthenes'in yazdıkları sayesinde Yunan medeniyetini doğuya yayan büyük lider İskender imajı oluşmuştur. Ancak onun ölümü büyük ölçüde İskender için kara efsane olarak bilinen, tiran, sarhoş ve şiddet yanlısı İskender imajının doğuşuna katkıda bulunmuştur(Nawotka2010:294).

Ölümü hakkında yukarıda verilen farklı görüşler olduğu anlaşılan Sofist ve tarihçi Kallisthenes Büyük İskender'e düzenlendiği iddia edilen bir suikast olayından dolayı suçlanarak idam edilmiş veya hapiste ölmüştür. Ancak bu olayla ilgisinin olmadığı da ileri sürülmektedir.

Sonuç:

Makedonya kralı Büyük İskender Dünya tarihinde büyük liderler arasında çok önemli bir yere sahip olmuştur. İskender'in başarılarını etkileyen birden çok sebep arasında onun yetişmesi ve eğitimi sürecinde ilim adamlarının önemli bir yer tuttuğu aşikârdır. İskender her zaman yanında birden çok bilim adamı bulundurmış ve onların görüşlerinden yararlanmıştı. Onlarda İskender'in yetişmesi ve işlerinin başarılı tamamlanması noktasında büyük gayret göstermişlerdir. Bunlar arasında tarihçi Kallisthenes önemli yere sahip olmuştur.

Büyük filozof Aristotles yanında yetiştirdiği Kallisthenes'in yazdıklarını kontrol ederek onun yetişmesine katkı sağlamanın yanında İskender ile de tanıştırmak büyük ihtimalle de onun saray tarihçisi olarak görevlendirilmesinde rol oynamıştır. İskender Kallisthenes'i kendi günlüklerini tutması için resmi tarihçi olarak sayıya görevlendirmiştir. Perslerden geç almak için açılan Asya seferine de birlikte gitmişlerdir. Kallisthenes, İskender'in yanına geliş amacının onu ünlü yapmak olduğunu açıklayarak gönüllü olarak Pers seferine katıldığını belirtmiştir. Gerçekten de yazdığı eserlerde soyunda tanrılık cevheri olduğu da dahil İskender'i olağanüstü özelliklerle donatarak övmüştür. Olağanüstü konuşma ve ikna yeteneklerine sahip olan Kallisthenes ilk iş olarak Yunanlıların İskender'e tabi olmaları ve Pers seferine katılmalarını teşvik etme görevini başarıyla yerine getirmiştir. Asya seferi sırasında tarihçilik görevleri yanında İskender'e hem yol arkadaşlığı hem de sofraya ve sohbet arkadaşlığı da yapmıştır. Hitabet gücü ve ikna edici konuşma kabiliyetleri sayesinde ordudaki herkesin özellikle de gençlerin dost ve hayranlığını kazanmıştır. Bu özellikler aynı zamanda İskender ile birlikte bulunan diğer bilim adamları ve bazı komutanların onu kıskanmalarına ve gizlice düşmanlık beslemelerine vesile olmuştur. İskender'in gözünden düşmesi için her fırsatta onun hakkında dedikodular çıkararak iftira ve şikâyetlerde bulunmuşlardır. Kendisinin

de yaptığı bazı davranışlarda buna eklenince İskender ile araları soğumuştur. İskender'in Pers zaferinden sonra onların bazı adetlerini benimsemesine ve yakın arkadaşlarını cezalandırmasına kızan Kallisthenes İskender'in yanına çağrılmasına rağmen ya gitmemiş ya da gitse bile orada olmaktan memnun olmadığını belli eder tavırlar sergilemeye başlamıştır. Yazdığı eserinde İskender'i her türlü övgüye layık olarak gösteren hatta onun soyunda tanrılık olduğunu ve Zeus'a dayandığını belirten Kallisthenes İskender kendisini tanrı ilan etmeye kalkıştığında en sert tepkiyi göstererek karşı çıkmıştır. Bu tavrı ilim adamlığının gereklerinden olan her durumda doğruları savunma refleksi olarak değerlendirilmelidir. Kallisthenes tanrılarla insanlar arasındaki farkları sayarak insanların ölmeden önce tanrı olarak kabul edilmesinin doğru olmadığını, tanrıların erişilemeyen ve dokunulamayan özellikleri olduğunu vurgulamıştır. Onun bu itirazı İskender'in kendisine herkesin tapınması ve proskinezi ritüeli uygulamasından vazgeçmesine sebep olmuştur. Bu olay Kallisthenes ile İskenderin arasının kesin olarak açılmasına da sebep olmuştur. Kallisthenes'ten kurtulmak isteyen İskender yanında bulunan riyakârların kıskançlıkları sonucu iftiralarıyla onu kendisine karşı girişilen bir suikastla ilişkilendirerek cezalandırmıştır. Kallisthenesi cezalandırmayı kafasına koyduğu anlaşılan İskender önce onun hemşerileri olan Makedonyalılar başta olmak üzere hayranlık duyanların gözünden düşmesi için çalışmalar yapmıştır. Bir seferinde Makedonyalıları öven konuşmalar yaptığı sırada onların kötü ve hatalı yanlarını da anlat ki onlar ders alsınlar diyerek Kallisthenes'in konuşmasının aksi yönde anlatmasını istemiştir. Bunu da ustalıkla yapan İskender Makedonyalı hemşerilerinin gözünden düşmüş ve ona kin beslenmeye başlanmıştır. İskender Kallisthenes'i cezalandırmak için fırsat kollamaya başladığı bir sırada kendisine suikast girişimini, ortaya çıkarmış ve hiç ilgisi olmamasına rağmen suikastçılardan bir kısmının ona hayranlık duyanlar ve onun arkadaşları olduğu gerekçesiyle onun da suçlu olduğunu ilan etmiştir. Suçunun sonucunda işkence sonucu idam edildiği, çarmıha gerilerek öldürüldüğü gibi farklı rivayetler anlatılmıştır. Ancak bizce de makul sayılacak sonuç; Suçunun cezası olarak İskender'in önünde yargılanmak üzere yakalanıp hapse atılmıştır. İskender bu sırada Hindistan seferine çıktığından yargılama sefer dönüşüne bırakılmıştır. Sefer sırasında İskender'in yaralanması yargılamanın gecikmesine sebep olduğunda hapis hayatı uzayan Kallisthenes burada hastalanarak ölmüştür. Kallisthenes'in ölmesinin iki büyük sonucu olmuştur. Bunlardan birincisi İskender dönemi olaylarının en temel ve birinci elden kaynağı olan eseri tamamlanamayıp yarım kalmıştır. İkincisi ise İskender için kötü şöhretlerin anlatılmasına ve kara efsaneler uydurulmasına sebep olmuştur.

Kaynakça:

ARRIANOS, Flavius,(2005), İskender'in Seferi(*Alexandrou Anabasis*), Eski Yunanca aslından çeviren; Furkan Akderin, Alfa Yayınları, İstanbul.

BOSWORTH, A. B.,(1970), Aristotle and Callisthenes, **Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 19, H. 4 (Nov., 1970), pp. 407-413, (This content downloaded from 194.27.211.152 on Sun, 12 May 2019, UTCAll use subject to <https://about.jstor.org/terms>)

BOSWORTH, A. B.,(2005), *Büyük İskender'in yaşamı ve Fetihleri, Fetih ve imparatorluk*, Türkçesi, Hamit Çalışkan, Dost kitabevi yayınları, Ankara.

COLLINS, Andrew, (2012) Callisthenes on Olympias and Alexander's Divine Birth, **AHB** 26, 1-14.

DROYSEN,(1949) *Büyük İskender III.*, Çev. Bekir Sıtkı Baykal, Milli eğitim basımevi, Ankara.

ED FOSTER, Nicolas,(2005), The Persian Policies Of Alexander The Great: From 330-323 BC A Thesis Submitted to the Graduate Faculty of the Louisiana State University and Agricultural and Mechanical College in partial fulfillment of the requirements for the **degree of Master of Arts** in The Department of History B.A., 2001 May 2005, **Louisiana State University**.

GÜNALTAY, Şemseddin,(1987), *Yakın Şark IV. I. Bölüm, Perslerden Romalılara kadar, (Selevkoslar, Nebatiler, Galatlar, Bitinya ve Bergama krallıkları)*, -Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

HILL, Joan,(2002), Ancient and Modern Treatment of Alexander the Great, submitted in fulfilment of the requirements for the **degree of Master of Arts** in the subject Ancient History at the **University Of South Africa**, February 2002, Supervisor: Dr. Rj Evans, Joint Supervisor: Ms Meade Marre, South Africa.

İPLİKÇİOĞLU, Bülent,(1997), *Eski Batı Tarihi I, Giriş, Kaynaklar, Bibliyografya*, T.T.K. Basımevi, Ankara.

LENDERING, Jona,(2009), *Büyük İskender*, Çeviri, Burak Sengir, Kitap yayınevi, İstanbul.

MANSEL, A. M.,(1999), *Ege ve Yunan Tarihi*, T.T. K. Basımevi, Ankara.

MAXWELL O'BRIEN, John,(1992), *Alexander the Great: The Invisible Enemy A biography*, First published in 1992 by Routledge, London and New York.

MEMİŞ, Ekrem,(1993), *Eski Çağ Tarihinde Doğu-Batı Mücadelesi*, Selçuk Üniversitesi basımevi, Konya.

MILNS, Robert D.,(2006) Callisthenes On Alexander, Mediterranean Archaeology, Vol. 19/20, Proceedings Of The 25Th anniversary **Symposium of the Aust-**

ralian Archaeological Institute Atathens: Athens 10–12 October, 2005 (2006/07), pp. 233-237. <https://www.jstor.org/stable/24668207>(Erişim tarihi 12-07-2019)

NAWOTKA, Krzystof,(2010), *Alexander The Great*, Cambridge Scholars Publishing, UK. Newcastle.

PLUTARKHOS,(1980) *Büyük İskender, Hayatı ve savaşları*, Çeviren: Vahdet Gültekin, Rado yayınları, İstanbul.

PLUTARKHOS,(2007) *Paralel Yaşamlar, İskender & Ceasar (Bioi Paralello-i)*,Çeviren: Furkan Akderin, Alfa yayınları,1.Basım, İstanbul.

PRENTICE, William Kelly,(1923), Callisthenes, the Original Historian of Alexander, **Transactions and Proceedings of the American Philological Association**, Vol.54 (1923), pp.74-85, The Johns Hopkins University Press, <https://www.jstor.org/stable/282843>, (Erişim tarihi 12.09.2019)

TARN, W.W.,(1948), *Alexander The Great I*, Cambridge University Press, First published Cambridge.

Extended Abstract:

During the short and victorious reign of the King of Macedonia, Alexander the Great, it is understood that the commanders and the soldiers who were with him also played an important role in ensuring the achievements of the present. Among them, the historian Kallisthenes, who went to Asia with Alexander, occupies an important place. Kallisthenes personally saw the life of Alexander and the history of the period and wrote it firsthand. Alexander appointed him as the first official historian of the Empire. He has been known for his historiography as well as road, table friendship and consultancy to Alexander. The fact that he went on an expedition with Alexander and saw and lived his writings in person increases the accuracy of his writings and the value of his work. In spite of the large number of people who flattered around an important emperor like Alexander, he acted with the stance of the science man and never made concessions from the truthful ones. Kallisthenes was later accused of betraying Alexander. He was arrested and imprisoned by the Emperor to be tried as a result of incitement by the people around him. Alexander the Great, King of Makedonia, was born in 366 BC and at the age of 20 he succeeded his father as a young ruler in 366 BC. His father gave great importance to her growing up since childhood. He brought the most famous philosophers of the period as teachers and provided them a special palace and education.

The most famous of his teachers was Aristotle, one of the greatest scholars of his time. Starting from the first teachers, it was understood that all teachers had separate effects on their lives. Particularly, his teachers had a great influence on struggling with difficulties, learning how to eat less, taking care of scientific developments and valued scientists. Aristotle introduced Kallisthenes, one of his brother's grandchildren, to Alexander to help him and keep his records. Alexander the Great appointed Kallisthenes, a student of Aristotle, as his official historian. Kallisthenes grew up with Aristotle as a relative and student. Together, they made a list of winners of the Pythia Games, studying history. In some sources, Kallisthenes stated that he came to Alexander and volunteered for the Asian campaign. Alexander, on his campaign to Asia, asked Kallisthenes to keep his diaries. In addition, Kallisthenes persuaded the Greeks in their revenge on the Persians and made them obey Alexander. He was a good companion for Alexander during the campaign. They also had dinner and friends together. Kallisthenes conveyed some of the information he had acquired during the expedition to Aristotle and was instrumental in the development of science. The events he wrote and witnessed about Alexander himself increased the importance of his work. As the first hand source they wrote was the main source of the history of Alexander. In his work, he described Alexander with great praise. He claimed that he descended from God. He explained that the main purpose of joining Alexander to Asia campaign was to make Alexander himself famous.

He succeeded to a great extent with his writings. Kallisthenes had exceptional speech and persuasion skills. Because of this feature, it had gained a respectable

place among the generals and officers in the army of Alexander. He was especially loved by young soldiers. These qualities had caused him to be jealous and increase his enemies. In order to devalue him in the eyes of Alexander, there were those who resorted to lies and slander. The result shows that they were successful. Alexander won the Persian victory at the end of the campaign and began to accept some Persian customs. Alexander wanted to declare himself a god when he was alive. Those who had hypocrised him around Alexander planned to have everyone worship for Alexander at a drink table. Particularly Kallisthenes opposed the practice of worship ritual known as Proskinezi of Persians. This was one of the events that caused the deterioration between Alexander and Kallisthenes. In fact, Kallisthenes himself claimed that Alexander's lineage had been based on the Greek chief god Zeus. However, he opposed the declaration of Alexander as a god by stating that there had been differences between the living man and the gods. According to him, Alexander was worthy of all the glory in the world, but godhood was possible after he died. He explained that there had been no worship of a person living in Macedonian customs as a god. Here, Kallisthenes maintained his uncompromising attitude to the realities of science. Alexander then gave up the claim of godhood among Macedonians and forbade it to be discussed. Alexander was deeply angry with Kallisthenes and began to harbor hatred. Between Kallisthenes and Alexander began to cool down. When Alexander called, he often stopped going. When he had to go, he also felt bored and unhappy about being there. During the campaign, some of the nobles who were disturbed by Alexander's movements attempted to assassinate Alexander. Some of the assassins were believed to have been guilty because he had been friends with Kallisthenes. As a result, he was arrested and imprisoned. Alexander requested that he be tried before him personally. Meanwhile, the trial was left to return to Alexander since he went to India.

The prolongation of the campaign and the wounding of Alexander at once caused the delay of the trial. Meanwhile, Kallisthenes became ill and died in prison. Different accounts of his death have been described. Some stated that he was crucified to death by Alexander, while others wrote that he had been executed. What is generally accepted is that he died due to sickness after staying long in prison. It is not how Kallisthenes died, but that he died as a result of being punished by Alexander as his death was a great loss for both historians and Alexander himself. The death of Kallisthenes left his work unfinished, which was the main source for Alexander's history. It has damaged the image of Alexander, who is loved by everyone whom Alexander was praised. It was also instrumental in producing land propaganda for Alexander. Kallisthenes's first hand sources about Alexander did not reach the present day apart from the unfinished sources. It could reach in pieces.